



Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Alkan, Y. (2019). "Tevrat'ta Adalet, İktisadi Adalet, Prosedürel Adalet, İsrailoğulları ve Yahudilerin İktisadi Etkileri", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (Ek Sayı 1): 968-976
Geliş Tarihi / Received Date: 07.10.2018 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 03.01.2019

Araştırma Makalesi

TEVRAT'TA ADALET, İKTİSADİ ADALET, PROSEDÜREL ADALET, İSRAİLOĞULLARI VE YAHUDİLERİN İKTİSADİ ETKİLERİ

Dr. Yaşar ALKAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisat Bölümü

yasaralkanxxx@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9553-5646

Öz

Bu çalışmada ilk olarak İsrailoğulları'nın tarihsel süreçte Mısır'daki hayatları hakkında bilgiler verilecektir. Firavun'un baskısından kurtuluş ve takriben Mısır'dan çıkıştan sonra yaşadıkları toplumlarda iktisadi yaşama sağladıkları katkılar değerlendirilecektir. Amaç kapsamında Hz. Musa'ya vahyedilen Tevrat ile birlikte gerçekleştirdikleri iktisadi faaliyetler belirli mantık silsilesi içinde analiz edilecektir. Bu bağlamda Tevrat'ta adaletle yönelik olan ayetler ele alınacaktır. Sonra iktisadi adaletle ve prosedürel adaletle ilişkin ayetler irdelenecektir. Özellikle İsrailoğulları'nın ve Yahudilerin faizi yorumlama biçimlerinin dünya iktisat sistemine etkileri farklı bir bakış açısıyla incelenecektir. Tevrat'tan hareketle İsrailoğullarının ve Yahudilerin dünya adalet ve iktisadi adalet tarihindeki konumlarına dair yorumlar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tevrat, İsrailoğulları, Yahudiler, Adalet, İktisadi Adalet.

JUSTICE, ECONOMIC JUSTICE, PROCEDURAL JUSTICE, ISRAELITES IN TORAH AND ECONOMIC INFLUENCES OF JEWS

Abstract

In this study, information about historical process on the Israelites life in Egypt will be given firstly. Then, their liberation from Pharaoh's pressure, and the contributions that they made to the economic life in the societies which they lived in after their exodus from Egypt, will be evaluated. Within the scope of purpose, the Torah that was revealed to Moses together with the economic activities will be analyzed in a certain series of thoughts. Throughout this context, the verses about justice in the Torah will be discussed. Next, verses related to economic justice and procedural justice will be addressed. Especially, the effects of Israelites and Jews on the world's economic system from a different point of view will be examined. Eventually, there will be comments from the Torah on the position of the Israelites and Jews in the history of world justice and economic justice.

Keywords: Torah, Israelites, Jews, Justice, Economic Justice.

1. GİRİŞ

Toplumların ekonomik aktiviteleri ve aralarındaki ilişkinin düzeyi onların değer yargıları ve inançları tarafından belirlenmektedir. Nitekim ister tek isterse çok tanrılı dinlere göre yaşayan veyahut herhangi bir ilaha inanmayan kişilerin ve halkların inşa ettiği sosyal, siyasal, iktisadi ve hukuki yapı onlardan bağımsız olmamıştır. Monoteist deliller üzerine

kurulu Tevrat ve zikredilen kitaba bağılı hayatını sürdüren İsrailoğulları, -iyi veya kötü zamanlar geçirseler de- günümüze değin varlıklarını sürdürmeleriyle ekonomik sistemlerin önemli aktörlerinden olmuşlardır. Dolayısıyla bu kısımda vahyin yazılı metnini ihtiva eden Tevrat'ta adaletin ve iktisadi adaletin nasıl ele alındığı incelenecektir.

İnsanlık tarihi boyunca ekonomik faaliyetlerin eyleyicisi konumundaki bireyler ve onların işlemlerine etki eden inançlar, değerler, dinler kapsamlı sistemi analiz edebilmek için önem arz etmiştir. Nitekim ister tek isterse çok tanrılı dinlere göre yaşayan veyahut herhangi bir ilaha inanmayan kişilerin ve toplumların inşa ettiği sosyal, siyasal, iktisadi ve hukuki yapı onlardan bağımsız olmamıştır. Buradan hareketle monoteist deliller üzerine kurulu Tevrat ve zikredilen kitaba bağılı hayatını sürdüren İsrailoğulları, iyi veya kötü zamanlar geçirse de günümüze değin varlığını sürdürmesiyle ekonomik sistemlerin önemli aktörlerinden olmuştur.

Hız Yusuf'un Mısır'a gelmesinden sonra rivayetlere göre bütün İsrailoğulları'nın göç edip eşit, özgür, refah içinde ve vatandaş statüsünde yaşaması dikkat çekicidir. Hiksoslar¹ döneminde bu haklara kavuşan İsrailoğulları zaman içerisinde yerli hükümdarlar olan Firavunların mahiyetindeki köleler haline gelmişlerdir. Uzun müddet bu statüde yaşamak zorunda kaldıktan sonra Hz. Musa'nın önderliğinde çıkışı (*exodus*) gerçekleştirerek esaretten kurtularak dini ve siyasi birliği oluşturmuşlardır (Bayrakdar, 2016: 27-28). Bu süreç gayri insani muamelelere maruz kalıp da özgürlüğü elde eden bir topluluğun medeniyet inşasını gözler önüne sermesi hasebiyle iktisadi adaletin tesisine yönelik eylem tipini gerekçelendirme amacı güden bilim insanlarına, düşünürlere etkileyici örnekler sunmaktadır.

Tevrat ile hayatını şekillendirme saikiyle yaşayıp buna da riayet ederler ise kendilerine rableri tarafından büyük bir ödül bahşedileceğinin ümidini taşıyan İsrailoğulları 'On Emir' nispetinde hareket etmişlerdir. Dünyevi çıkarlar için gayri meşru işlere sapmama, çalmama, hakkaniyete uygun şahitlik yapma, anne ve baba ile komşulara iyi davranmaya yönelik emirler (Adam vd., 2015: 70) iman eden kişinin hayatını belirli bir disiplin sistemi içine almaktadır. Rasyonel davranışı zorunlu olmasının yanında cazip hale getiren kutsal metin, olumlanan faaliyetlere bağılı olarak daha fazlasını da umut ettirmektedir. Zira "İsraililer bu kurallara göre yaşayıp ibadet ederse Tanrı onlara Kenan diyarını² vaat ediyordu" (Montefiore, 2016: 19). Kurtuluş baskıdan, zulüm ve haksızlıktan azade olmak için mallarıyla ve canlarıyla cihat karşılığında dünya hâkimiyetiyle birlikte gelecekte sosyal prestiji de içermektedir. Rab eğer emirlerine uyarlar ise onları Firavun'un esaretinden kurtardığı gibi gettolardan da kurtaracak bir kurtarıcıdır (Weber, 1978: 527'den aktaran Duran, 2017: 52). Nihayetinde hem bu dünyada hem

¹ Yabancı krallar

² "Rab Yehova'nın Sina Dağı'nda verdiği 'On emri' yerme getirmeleri karşılığında İsrail kavmine peygamberleri aracılığıyla vaat ettiği bu Kenan diyarı, hiçbir yokluğun ulaşmadığı, huzur, özgürlük ve sağlık dolu bir bolluk ülkesiydi" (Anıl, 2006: 31).

de ötesinde iyiliği, güzelliği, mükâfatı bahşedeceğini söyleyen ilahın teşviki çalışmayı, üretmeyi, düzgün yaşayıp beşeri ilişkileri geliştirmeyi mümkün kılmaktadır.

Hız. Musa'ya rabbi tarafından vahyedilen Tevrat içerdiği emirler, yasaklar, yetkiler ve öğütler ile yol gösterici olmuştur. Toplumun gelişimini teşvik eden en temel unsurlardan mülkiyet hakkı hırsızlık yasaklanarak koruma altına alınmıştır. Bu önlem hem siyasi hem de aynı zamanda dini bir emirdir. Böylece kişilere, ailelere toprak üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi insana Allah'ın bir lütfu olarak kabul edilmiştir. Koruyucu, düzenleyici ve denetleyici emirlerle donatılan yönetici elit nezdinde devlet aygıtı, mülkiyetin güvenliğini sağlamakla yükümlü asli görevli sayılmıştır (Wilson, 1997: 26-29'dan aktaran Ersoy, 2015: 30).

2. TEVRAT'TA ADALETE YÖNELİK AYETLER

Tevrat'ta adaletle yönelik ayetlerden bazılarında Tanrı tarafından söylenen hususlar şunlardır: Duruşmalarda sırf çoğunluktan korkularak adaletten uzaklaşılmasını men eden Rab, kullarına zenginlerin ve güç sahiplerinin baskılarından dolayı haktan sapacak uygulamalara meyletmemelerini emretmektedir (Mısırdan Çıkış-Bölüm 23/ 2-6). Yoksulları ve komşuları ayrıcalıklı kılmayıp onlar için de ne şekilde olması gerekiyorsa öyle yargılama yapılmasını buyurmaktadır (Levililer-Bölüm 19/ 15). Dolayısıyla ilgili kişilerin -ister İsraili kardeşi ister yabancı biri olsun- ve onların ihtilaflarını tarafgirlikle değil Rabbin yasağı nasıl çözmeyi emrediyorsa ona uygun olarak karara bağlamak gerekmektedir (Yasa'nın Tekrarı-Bölüm 1/ 16).

Tanrı, insanların irade gösterip O'nun vahyine yönelirlerse lütuf olarak her kentte adil yargıçlar ve yöneticiler atanmasını sağlayacağını bildirmektedir (Yasa'nın Tekrarı-Bölüm 16/ 18). Rab, bu şekilde davranan (ilahi emirlere riayet eden) Davut'a hükümler vererek yönettiği diyarlarda (bütün İsrail'de) kudretli kılmıştır. Halkına adaletle muamele etmesinin yollarını göstermiş ve yöntemlerini öğretmiştir (Samuel-Bölüm 8/ 15). Dolayısıyla buna yönelik olarak işleri yürütürken ehil bir kralın yasaları ve adaleti bilen kişilere danışması geleneği anlatılmaktadır (Ester-Bölüm 1/ 13). İlim sahiplerinden faydalanarak toplumun ihtiyaçlarını tatmin eden meclislerin varlığı ayetlerde gözler önüne serilmektedir. Buradan hareketle adaletin tesisi için oluşturulan sistematik danışma hiyerarşisinin ilahi adaletten kaynaklandığı ayetlerden anlaşılabilir.

Oğulları ve aile üyeleri haksızlık yapsa ve Tanrı'nın adaletine karşı gelip isyan etse bile eğer kişi doğru yolda ise (hem bu dünyada hem de Rab indinde) hakkaniyete uygun şekilde olması gereken üst konuma gelebilecektir (Eyüp-Bölüm 8/ 3-6). Gerektiğinde şefkat ve merhamet ile adalet sağlanırken yeri geldiğinde kılıç cezasının öfkesi ve korkusuyla

adaletin var olduğu görülecektir (Eyüp-Bölüm 19/ 29). Bundan ötürü bireyler her halükarda vahyin yol göstericiliğinden sapmamalıdır.

Aklın yaşta değil başta olduğu, bu bilinçten hareketle adaleti tesis edecek kişilerin yaşına değil bilgisine bakıldığı, Rabbin emrettiklerine yönelenlerin hangi yaşta olursa olsun hakkaniyete uygun davranabilecekleri belirtilmektedir (Eyüp-Bölüm 32/ 9). Çünkü her şeye gücü yeten Tanrı kesinlikle kötülük etmez. Adaletin terazisini saptırmaz. O'nun çizdiği sınırlara biat eden adil olur. Rab her kuluna yapıp ettiklerine göre davranır ki adaletten nefret edeni hükümranlık makamından indirir ve onun yerine adil davranacak başka kullarını getirir (Eyüp-Bölüm 34/ 12-24). Çünkü Tanrı kendine ve vahyine alçak gönüllükle uyanlara hakkın uygulanış yöntemini öğreterek adalet yolunda öncülük etmektedir (Mezmurlar-Bölüm 25/ 9). Aksine davranan yani yoksullardan adaleti esirgeyenler, halk içindeki düşkünlerin haklarını ellerinden alanlar, öksüzlerin mallarını yağmalayanlar ve adil olmayan yasalar çıkararak Tanrı'nın gazabına uğrayacaktır (Yeşaya-Bölüm 10/ 1-3). Nitekim Rab, Ezra'ya Fırat'ın batı yakasındaki bölgede yaşayan tüm halka Tanrı bilgeliği uyarınca adalet sağlamaları için yargıçlar atmasını emreder. Tanrı'nın Yasası'na ve kralın buyruklarına uymayanların ya ölümle, ya hapsedilerek, ya sürgünle ya da mallarına el konularak cezalandırılması gerektiği söylenmektedir (Ezra-Bölüm 7/25-26).

2.1. Tevrat'ta İktisadi Adaletle Yönelik Ayetler

Tanrı, Tevrat içinde insanları uyarmakta, öğüt vermekte ve eğer emirlere, yasaklara, salahiyetlere riayet ederlerse ödülleri bahşedeceğini müjdelemektedir. Dolayısıyla beşeri ilişkilerin çoğunun temelini oluşturan ekonomik aktivitelerin düzgün yapılmasına yönelik ayetler bulunmaktadır. Tevrat'ta iktisadi adaleti salık veren ayetler şu şekildedir: Hem yerlilerin hem de yabancıların karşılıklı ticaretleri sonucu dostluk, akrabalık, bereket elde edilebilir. Bununla beraber boş olan topraklar sürülüp ekilerek ürün bolluğu sağlanır (Tekvin-Bölüm 34/ 10-21; Tekvin-Bölüm 42/ 34). Ekonomik bolluğu sağlayacak ticaret sayesinde insanlar refaha kavuşabilir. Öyle ki bu durum annesinin Massa Kralı Lemuel'e öğütlerinde görülmektedir. Güçlü bir kadının ailesini koruyup, kollayıp bereketlendirmesi ve gereksiz işlerden sakındırması gibi yetkin bir kral da günlerini zevk ve sefa içinde değil halkının iyiliğini gözeterek geçirmelidir. Toplumu dinamik hale getirecek, akıllı tüccarları şehirlere çekecek, mal ve hizmet akımını daimi kılacak yöntemleri uygulamalıdır (Özdeyişler-Bölüm 31/ 1-31). Aynı zamanda halkın toplanma günlerinde, ibadet törenlerinde çeşitli ürünler, eşyalar, hizmetler sunulmaktadır. Kurbanlar kesilir ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Bereket

onları kuşatmaktadır. Alış verişi artıran, şehirlere canlılık getiren bu gibi özel organizasyonların varlığı mühimdir (Nehemya-Bölüm 12/ 43; Nehemya-Bölüm 13/ 15-16).

Fakirler, parası olmayanlar, yolda kalmışlar için su, parasız-bedelsiz şarap ve süt vardır. Tanrı onlara parayı neden ekmek olmayan şeye ve emeklerini doyurmayan yani çalışmalarının karşılığını tam vermeyen şeylere harcamakta olduklarını düşünüp ibret almaları için sormaktadır. Rablerini dikkatle dinlemelerini, iyi olan şeyleri yemelerini ve bolluğun, bereketin, verimliliğin tadını çıkarmalarını öğütlemektedir (Yeşaya-Bölüm 55/ 1-2). Kullar zikredilenlere, vahyedilenlere uyarılarsa ve Rabbi O'nun söylediği şekilde anarlarsa, emirler doğrultusunda yaşarlarsa Tanrı onlara Mısır'da bulunanların emeğini ve ticaretini bahşedecektir (Yeşaya-Bölüm 45/ 14). Aksi yönde davranışlar ise yıkılma gününde insanı ticaretin, malın, zenginliğin, pazarların, gemicilerin, kılavuzların, kalafatçıların, alışveriş edenlerin, cenk adamlarının ve içindeki bütün cumhurun fayda vermeyeceği bir konuma sürükler (Hezekiel-Bölüm 27/ 27). Nitekim Rab, ayetlerine uymayanları daha önce yaptığı gibi, ileride uyulmazsa olacağını vaat ettiği üzere anılan zamanlarda yıkıma uğratmaktadır. Ölçeği küçültüp fiyatı artıran, buğday satabilme adına Sebt gününün geçmesi için dua eden ve buğday yerine süprüntüsünü satmayı arzulayan, hileli tartan, mazlumları bir çift çarığa satın almak isteyen inatçı zorbaları terbiye etmek için ülkeyi kıtlıkla imtihan etmiştir (Amos-Bölüm 8/ 1-11).

Tapınmak için put yapmayı, taş sütun dikmeyi veya onları simgeleyen oyma taşlar koymayarak Rabbin nimetlerine mazhar olunabilir. Nitekim Tanrı Şabat günlerini tutan, tapınağa saygı gösteren kullarına lütufkâr olacağını bildirmektedir. Kurallarına göre hayatınızı sürdürürseniz ve buyruklarımı yerine getirirseniz yağmurları zamanında yağdıracağım diyen Rab, inananları sosyal ve ekonomik refah ile müjdelemektedir. Vahye uydukları takdirde toprak ürün verecek, ağaçlar meyveler sunacak, ülkede barış sağlanacak, düşmanlar kılıç darbeleriyle kovalanacak, verimli ürün bolluğundan yeni ürünlere yer bulmak için eskileri boşaltılacak ve iman edenler başı dik yaşayacaktır (Levililer-Bölüm 26/ 1-13).

2.2. Tevrat'ta Prosedürel Adalet Yönelik Ayetler

Tevrat içinde işlerin ve işlemlerin hangi prosedürler dâhilinde ne şekilde yapılmasını emreden ayetler bulunmaktadır. Hukuki ve ekonomik konularda nasıl bir usul izlenmesi gerektiğini öğreten ilgili emirler muhataplarına yol gösterici etkilere sahiptir. Zikredilen hususlara ilişkin bazı ayetler şunlardır: Miras dağıtımında akrabaların önceliği Tevrat'ta da belirtilmektedir. Eğer kardeşlerden biri yoksullaşıp tarlalarına, mallarına sahip çıkamayacak duruma gelirse onları almada rüçhan hakkı akrabalarıdır. Böyle bir aile üyesi veya akraba yok ise toprağı satın alan kişi, satanın durumu düzelir de geri almak ister ise bedeli ödendiği

takdirde toprağı geri vermelidir (Levililer-Bölüm 25/ 24-28). Mücbir sebepler yüzünden İsraili bir kişi yoksullaşıp kendini köle olarak satmak zorunda kalırsa kardeşleri (akrabaları) onu fidye ödeyip kurtarabilirler (Levililer-Bölüm 25/ 47-55).

Altı gün çalışıp yedinci gün dinlenmeyi emreden Rab, bayramlar hususunda da benzer bir usül ile hareket edilmesini söylemektedir. Ekmek yapımı, onlardan ne kadarının sunulacağı, adaklar gibi konularda da öğütler verilmektedir (Levililer-Bölüm 23/ 1-44). Vergilendirme konusunda Levililer'e, kâhinlere, ezgicilere, kapı nöbetçilerine, tapınağın diğer hizmetçilerine ve görevlilerine herhangi bir yükümlülük olmaması dikkat çekicidir (Ezra-Bölüm 7/24).

Evlilik akdi üzerine yapılan işlemler de belirli bir prosedür dahilinde olmaktadır. Fakat Rab, vahye aykırı davranan halkların murdarlıklarla doldurduğu ülkelerde ikamet eden insanlarla nikâh yapma noktasında şartlar ortaya koymaktadır. Bu şekilde olanlara kız vermemeyi, oğlan almamayı emretmektedir. İman edenlere onların iyiliğı ve esenliğı için çalışmayı men etmektedir. Eğer söylenene uygun davranırlar ise güç bularak iyi ürünler yiyeceklerini ve ülkeyi sonsuza dek oğullarına miras bıracaklarını söylemektedir (Ezra-Bölüm 9/10-12). Vahye rağmen yabancı kadınlarla evlenmiş olan İsraili erkeklere üç gün içinde Yerusâlim'de toplanmaları için duyuru yapılmıştır. Bu sürede gelmeyenlerin mallarına el konularak sürgünden dönenler topluluğuna atılmaları kararlaştırılmıştır. Ezra'nın bu konuda onlardan günahlarını açıklamalarını istemesi ve onların kabul ederek isteneni yapacaklarına dair söz vermesi ayetlere bağlılık gösterilmesi bakımından mühimdir. Topluluk adına önderlerin söz alıp muhakeme edecek yargıçlara riayet edeceklerine dair teminat vermesi usül üzerine uzlaşa açısından çarpıcıdır. Zikredilen durumdaki kişiler karlılarını kovup işledikleri suç için 'suç sunusu' olarak sürüden koç sunmuşlardır (Ezra-Bölüm 10/2-44). Tanrı'nın kanununa göre işlenen cürmün cezası için öngörülen prosedür, emsal hususlarda izlenmesi gereken faaliyet silsilesi açısından yol göstericidir.

İnsanları köleleştiren uygulamalardan olan faiz (bir istisnası olmakla birlikte) Yahudilikte yasaklanmaktadır. Tevrat'ta Yahudi ile Yahudi'nin faiz alıp vermesi yasaklansa dahi Yahudi olmayanlardan faiz alınıp verilebilmesine izin vardır. Öte yandan Yahudilikte faiz kimi zaman yiyeceklerden bazen paradan alınan faiz olarak ortaya çıkmaktadır (Bekçi, Apalı ve Apalı, 2014: 58).

3. TEVRAT'TA İSRAİLOĞULLARI

İsrailoğulları kendilerini aralarından bir kralın yönetmediğı dönemler boyunca çeşitli kralların hükümrânlığı altında hayatlarını sürdürmüşlerdir (Yaratılış-Bölüm 36/31-43). Zamanı geldiğinde Hz. Yakup ve aileleriyle birlikte Hz. Yusuf'un yanına Mısır'a gitmişlerdir. Hz. Yusuf yaşarken güzel ve bereketli günler geçirmişlerdir. Fakat onun ölümünden belli bir

süre sonra İsraililer'i angarya işlere koşturan, her türlü tarla işini yükleyen, kerpiç ve harç yapımına zorlayan yeni bir Firavun başa geçmiştir. İsrailoğulları ve soylarının çoğalmaması için onlara olmadık eziyetler etmiştir. Yine de İsraililer Rabbin izniyle çoğalıp nesiller boyu varlıklarını sürdürmüşlerdir (Mısırdan Çıkış-Bölüm 1/1-20). Rabbin sözlerine uyduklarında bolluk, rahmet ve mağfiret ile karşılaşan İsrailoğulları, vahiyden yüz çevirdiklerinde sıkıntı, darlık, yenilgi, kıtlık, ölüm, sürgün, dağılma gibi çeşitli sorunlarla yüzleşmişlerdir. Nitekim Tanrı tarafından tüm insanlara ibret örnekleri sunmak adına hem Tevrat'ta hem İncil'de hem de Kur'an'da bu durum defalarca anlatılmaktadır.

İktisadi hayat içerisinde mütemadiyen hükümler değil de tüccar kimlikleriyle etkin birer aktör rolü üstlenen İsrailoğulları nesiller boyu imkân bulduklarında ekonomik faaliyetler içinde mühim faydalar sağlamışlardır. Tevrat'tan (özellikle Tekvin) adil ticaretin övülerek teşvik edilmesine yönelik öğütler alan İsraililer'in yaşadıkları "her ülkede ticaretin başrol oyuncularının olması, zenginleşmeleri ve piyasalara hâkim olmaları" (Bekçi, Apalı ve Apalı, 2014: 47) tesadüf değildir. Diğer milletler ile yaptıkları ekonomik işlemleri tasnif ederken onları ürettikleri ve sattıkları mallar ile anmaları dikkat çekicidir. "Hezekiel Kitabı'nın yirmi yedinci babını oluşturan Tire ticareti, İsrailoğulları'nın başka insanları ve yerleri nasıl haber aldıklarını açıklığa kavuşturur... Listedeki 'Arab' kelimesi çiftlik hayvanları ticaretiyle temsil edilir... Hezekiel'in Tire'ye Saba, Dedan, Uzal (yani Yemen'in San'a şehri) ve diğer Arap yörelerinden ithal ettiğini bildirdiği ürünler, orada üretildikleri bilinen ürünlerdir" (Margoliouth, 2003: 81-82). Ürünleri kodlayarak sınıflandırma etkili bir yöntemdir. Yakın veya uzak diyarlardan gelen ithal mamulleri hangi şartlar altında ve en verimli şekilde nasıl kullanabileceğinin yollarını arayan İsrailoğulları üretkenliği artırıcı yöntemlerin geliştirilmesine de önayak olmuşlardır.

4. SONUÇ

Tevrat ayetleri iktisadi faaliyetlerin önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte adil ekonomik işlemlerin, hakkaniyete uygun paylaşımın, ihtiyaç sahiplerinin gözetilmesinin önemi de belirtilmektedir. Verimli işler ve ürünler varken gereksiz-faydasız şeylerle vakit kaybetmenin bireyleri ve toplumları yoksulluğa ve nihayetinde yıkıma sürükleyeceğini uyarılar mahiyetinde bildiren ayetler Tevrat'a inanan insanlar için yol göstericidir. İsrailoğulları da uzun süre boyunca Rab tarafından kendilerine gönderilen peygamberlerin ve onlara vahyedilenlerin rehberliğinde yaşamışlardır.

Borç ve faiz sarmalı sonucunda ödeme yapabilmek için kendinden başka herhangi bir kaynağı kalmayan insanları köleliğe iten sistematığı değiştirmeye yönelik öğütler Tevrat

çinde mevcuttur. Bunu geniş düşünmek önemlidir. Zira savaflara bağlı olarak elde edilen kölelerin durumu ile maddi yoksunluğun yol açtığı kölelik statü bakımından aynı addedilse bile mahiyetleri farklıdır. Dolayısıyla Kur'an'da da aşamalı şekilde vazgeçirilmeye çalışılan faiz yasağı Tevrat'ta yer almaktadır. Fakat "faizin sadece Yahudiler arasında yasaklanması gelir dağılımındaki dengesizliği kısmen azaltmıştı, ancak yabancılara verilen borçtan faiz alınmasına izin verilmişti" (Arslan, 2012: 41).

Kapitalist öncesi dönemde Yahudiler yol açtıkları tüm düşmanlıklara rağmen antik çağlar ve Ortaçağın ilk yılları boyunca az veya çok müsamaha gösterilen bir inanca sahip olmaları sayesinde yaşadıkları topluma adapte olmayı başarabilen etkin tüccarlar olarak dikkat çekmişlerdir (Siegel, 2013: 118). Zira "Yahudilik tarihe rağmen değil, tarih sayesinde hayatta kalmıştır" (Marx, 1926: 92; Siegel, 2013: 117). Kapitalizme ivme kazandıran Protestan ahlakını benimsemiş ve fakat ilerleyen süreçte ondan da azade olmuş sermayedar profili bireyler görünse de aslında kapitalist gelişmeyi sağlam temele oturttarak *homo economicus* eylem biçimini rasyonelleştiren Yahudi tüccar mantalitesi denilebilir.

Tarihin neredeyse tamamında Babil'den Hindistan'a ve oradan Filistin'e kadar para iş ve işlemleri Yahudilerin ana uğraşı alanı olmuştur. Londra, Frankfurt, New York ve Hong-Kong'daki para piyasalarını her zaman Yahudiler yönetmişlerdir. Bu sayede kısmi finansal liberalizasyonun ortaya çıkmaya başladığı bir zamana tekabül eden 1917 yılında bütün dünyaya yayılmışlardır. Paris, Londra ve New York'taki menkul kıymet borsaları Yahudiler için iş ve kontrol sisteminin inşasında omurgayı oluşturmuşlardır. Elmas, değerli madenler ve döviz piyasaları neredeyse her zaman Yahudilerin kontrolünde olmuştur. Bunlar ekonomik gerçeklerdir. Nitekim Yahudiler de bu gerçekleri kabul etmektedirler (Coleman, 2016: 11).

Yakın zamana gelindiğinde ise özellikle Avrupa ile ABD'de İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel etkileri yoğunlaşan post kapitalizmin servetleriyle ve girişimleriyle bilfiil mühim iş insanları olan Yahudiler nüfuz alanını giderek artırmaktadır. Kuşkusuz bu gelişim "kaynağı Tevrat'ın öğretilerinde olan, fakat yabancı dillerin, yasal özelliklerin ve bilimsel hünelerinin erken kazanımlarına kolayca yeniden yönlendirilebilen Yahudi eğitim hırsıyla da kesinlikle ilgiliydi" (Davies, 2011: 873). Bunu yaparken bir yandan da savaşın yıkıntılarını artlarında bırakmak isteyen Protestan Anglosakson kültüre adapte olup bireysel farklılıkların altını çizerek toplumsal uzlaşa içerisinde üretken faaliyetlerde bulunabileceklerini kanıtladılar (Nisbett, 2015: 65-66). Dolayısıyla Tevrat'ın hükümlerini kendilerine has bir şekilde yorumlayarak küresel ekonomik sistem içerisinde önemli konumlara gelen ve bütüncül organizasyonun işleyişinde kilit noktaları tutan Yahudilerin ilerleyen süreçte daha etkin hale geleceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adam, B., Güç, A., Yitik, A. İ., Eroğlu, A. H., Arık, D., Çoban, B. Z., . . . Ayar, T. (2015). Yahudilik. B. Adam, & B. Adam (Dü.) içinde, *Dinler Tarihi El Kitabı* (s. 60-133). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Anıl, Y. Ş. (2006). *Antik Çağda Demokrasinin Doğuşu*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Arslan, R. (2012). İlkçağda İktisadi Düşünce. M. Masca, & O. Bahar içinde, *İktisadi Düşünce Tarihi* (s. 37-60). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Bayraktar, M. (2016). *Üç Dinin Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bekçi, İ., Apalı, A., & Apalı, Y. (2014). Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması Yahudilikte Muhasebe Motifleri. *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, III, 44-60. Nisan 11, 2018 tarihinde <http://cahij.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=27> adresinden alındı.
- Coleman, J. (2016). *Rothschild Hanedanlığı*. (M. Akcanbaş, Çev.) İstanbul: Destek Yayınları.
- Davies, N. (2011). *Avrupa Tarihi*. (M. A. Kılıçbay, Dü., B. Çıgman, E. Topçugil, K. Emiroğlu, & S. Kaya, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Duran, B. (2017). *Din ve Kapitalizm*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Ersoy, A. (2015). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi* (4. b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Margoliouth, D. S. (2003). *İslamiyet Öncesi Arap-İsrailoğulları İlişkileri*. (S. Ertüzün, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Marx, K. (1926). *On the Jewish Question*. Londra: Leonard Persons.
- Montefiore, S. S. (2016). *Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi*. (D. Yücel, Dü., & C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Nisbett, R. E. (2015). *Düşüncenin Coğrafyası*. (G. Ç. Güven, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Siegel, P. N. (2013). *Dünya Dinleri ve İktidar*. (S. Dingiloğlu, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Tevrat. (2018). Nisan 22, 2018 tarihinde <http://www.yolgosterici.com/tevat/tevat.htm> adresinden alındı.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society*. (G. Roth, & C. Wittich, Dü) California: University of California Press.
- Wilson, R. (1997). *Economics, Ethics and Religion*. New York: New York University Press.